

1. ΚΕΙΜΕΝΟ:

Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη: «**Το μοιρολόγι της φώκιας**»
(Κ.Ν.Α. Β΄ Λυκείου, σσ. 181-183)

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

2.1. Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:

1. Το διήγημα ανήκει στον κύκλο των σκιαθίτικων διηγημάτων του Παπαδιαμάντη. Ποιες εικόνες οριοθετούν το συγκεκριμένο περιβάλλον;
2. Ποια στοιχεία συντελούν στο χαρακτηρισμό του διηγήματος ως ηθογραφικού;
3. Οι ιδεολογικοί άξονες γύρω από τους οποίους στρέφεται το έργο του Παπαδιαμάντη είναι η βαθιά προσήλωση στη χριστιανική πίστη και η απεικόνιση της ζωής των απλών ανθρώπων. Πού υπάρχουν τα θέματα αυτά στο διήγημα «Το μοιρολόγι της φώκιας»;
4. Ο θάνατος μικρών παιδιών (θέμα συχνό στα διηγήματα του Παπαδιαμάντη) τι αποκαλύπτει για τη Σκιαθίτικη κοινωνία της εποχής του ποιητή;
5. Υπάρχουν κάποια στοιχεία που δείχνουν ότι στο διήγημα ο συγγραφέας μεταπλάθει μια λαϊκή ιστορία;
6. Ο Παπαδιαμάντης στα διηγήματά του αναφέρεται «σε καθημερινούς ανθρώπους που πάσχουν συχνά απλώς και μόνο επειδή ζουν»¹. Πώς εφαρμόζεται αυτό το σχόλιο στην περίπτωση της γριας-Λούκαινας;
7. Ένας από τους στόχους του συγγραφέα στα διηγήματά του είναι η συμμετοχή της φύσης στον ανθρώπινο πόνο. Πώς επιτυγχάνεται αυτό στο διήγημα;

¹ Κωστή Παπαγιώργη, *Αλέξανδρος Αδαμαντίου Εμμανουήλ*, εκδ. Καστανιώτης, 1997, σ. 144.

2.2. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Ποιες αφηγηματικές τεχνικές χρησιμοποιεί ο συγγραφέας;
2. Σε ποιο σημείο του διηγήματος αποκαλύπτεται η τραγική ειρωνεία που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας και τι πετυχαίνει με αυτή; Να σχολιάσετε τη χρήση της στα ονόματα των προσώπων που αναφέρονται στο διήγημα.
3. α) Να προσδιορίσετε το χώρο και το χρόνο του διηγήματος και να ερμηνεύσετε τη λειτουργία τους στην πλοκή του διηγήματος.
β) Ποια είναι τα πρόσωπα; Πώς συνδέονται με το συγκεκριμένο χώρο και χρόνο;
4. α) Ποια είναι τα μέρη που συνθέτουν την ιστορία;
β) Από ποιες σκηνές αποτελείται κάθε μέρος;
γ) Πώς συνδέονται μεταξύ τους;
5. Να επισημάνετε τα αντιθετικά ζεύγη εικόνων, σκηνών, προσώπων που υπάρχουν στο διήγημα και να τα σχολιάσετε.
6. Περιγράψτε την εικονοποιία του συγγραφέα που αναφέρεται α) στη φύση και β) στον άνθρωπο.
7. Σε τι συνίσταται η ιδιομορφία της γλώσσας του Παπαδιαμάντη;²
8. Ποια λυρικά στοιχεία διακρίνετε στο διήγημα;
9. Αφού ξεχωρίσετε τις εικόνες του διηγήματος (σε στατικές, κινητικές ή ηχητικές), να επισημάνετε τη λειτουργία τους στο κείμενο.
10. Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας παρουσιάζοντας τη γριά Λούκαινα να αγνοεί τον πνιγμό της Ακριβούλας; Τι εξυπηρετεί αυτό στην οικονομία της αφήγησης;
11. Πώς πετυχαίνει ο συγγραφέας να προσδώσει ρεαλισμό στο διήγημα;
12. Σε ποια σημεία του κειμένου λειτουργεί ο εσωτερικός μονόλογος και πώς;

² Πρβλ: «Θα έλεγα ότι υπάρχουν στη γλώσσα του [Παπαδιαμάντη] τρεις αναβαθμοί. Στους διαλόγους χρησιμοποιεί σχεδόν φωτογραφικά αποτυπωμένη την ομιλούμενη λαϊκή γλώσσα για πολλές φορές και με τους σκιαθίτικους ιδιοματισμούς, υπάρχει μια άλλη γλώσσα για την αφήγηση με βάση βέβαια την καθαρεύουσα αλλά και με πρόσμειξη πολλών στοιχείων της δημοτικής και αυτό αποτελεί το πιο προσωπικό του ύφος και τέλος η παραδεδομένη από την παλιότερη γενιά της πεζογραφίας, που ο Παπαδιαμάντης την επιφυλάσσει στις περιγραφές, καθώς και στις λυρικές του παρεκβάσεις», Δ. Πλάκας, *Τετράδια Ευθύνης*, αρ. 15 στο κείμενό του «Η ρομαντική διάσταση του Παπαδιαμάντη».

13. Ο θάνατος κατά κάποιο τρόπο προκαθορίζεται από την αρχή του διηγήματος.
Ποια στοιχεία θα μπορούσαν να μας οδηγήσουν σε αυτή τη διαπίστωση;

2.3. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Ποια είναι τα κύρια σημεία του διηγήματος και ποιο το βασικό επεισόδιο που γίνεται η αφορμή για το θρήνο της φώκιας;
2. Ποιες είναι οι ενέργειες των δύο βασικών ηρωίδων;
3. Προσδιορίστε τα χαρακτηριστικά της γριάς - Λούκαινας μέσα από τις εκδηλώσεις της (κατά την πορεία της προς τη θάλασσα, την αφήγηση των αναμνήσεών της και κατά την επιστροφή της).
4. Ποια στοιχεία μας παραθέτει ο συγγραφέας για την προσωπική ιστορία της γριάς - Λούκαινας;
5. Στο διήγημα υπάρχουν δύο μοιρολόγια, της γρια - Λούκαινας και της φώκιας. Πού αναφέρεται το καθένα;
6. Ποια στοιχεία προετοιμάζουν τον αναγνώστη για το θάνατο της Ακριβούλας;
7. Πώς κλιμακώνεται στο διήγημα η σκηνή του θανάτου της Ακριβούλας;
8. Ποια ιδέα δεσπόζει στο διήγημα;
9. Με ποιο τρόπο πετυχαίνει ο συγγραφέας να μετατρέψει τη φώκια σε «μορφή» που εκφράζει τον ανθρώπινο πόνο.
10. Πώς κατορθώνει ο συγγραφέας να μετουσιώνει το προσωπικό δράμα του ανθρώπου σε πανανθρώπινο;
11. Να αναλύσετε τον προβληματισμό του συγγραφέα, όπως εμφανίζεται στους στίχους στο τέλος του διηγήματος (οι οποίοι είναι πρωτότυπη σύνθεση του συγγραφέα).
12. Ποια στάση ζωής εκφράζουν οι δύο τελευταίοι στίχοι του μοιρολογιού της φώκιας (που είναι επίσης χαραγμένοι στην προτομή του συγγραφέα στη Σκιάθο); Συμφωνείτε; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
13. Ποια στοιχεία δίνουν στο διήγημα διαχρονική αξία;
14. Έχει ο άνθρωπος απεριόριστες δυνατότητες ως προς την αντοχή στους πόνους; Να συνδέσετε την απάντησή σας με τη μορφή της γριάς Λούκαινας.

15. Ποιος είναι ο ρόλος του μικρού βοσκού στο διήγημα;³
16. Ποια αίσθηση προκαλεί η περιγραφή του κοιμητηρίου κατά την ώρα του ηλιοβασιλέματος;
17. α) Πώς περιγράφεται η Ακριβούλα;
β) Τι νομίζετε ότι συμβολίζει η κάθοδος της στο μονοπάτι;
18. Να συσχετίσετε τη σχέση της «παγίδευσης» της γολέτας στο λιμάνι (λόγω άπνοιας) με την «παγίδευση» της Ακριβούλας από τον αυλό του βοσκού.
19. Ποια στοιχεία δείχνουν τη ματαιότητα της ανθρώπινης ύπαρξης και πώς υποβάλλονται στο συγκεκριμένο διήγημα;
20. Περιγράψτε την εικόνα του πνιγμού της Ακριβούλας και τη λειτουργία της στο διήγημα.
21. Χαρακτηρίστε τη γρια - Λούκαινα και δικαιολογήστε το χαρακτηρισμό σας.

2.4.Σχολιασμός αδίδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Αλ. Παπαδιαμάντη, «Φόνισσα»

«Η Χαδούλα, η λεγόμενη Φράγκισσα, ή άλλως Φραγκογιαννού, ήτο γυνή σχεδόν εξηκοντούτις, καλοκαμωμένη, με αδρούς χαρακτήρας, με ήθος ανδρικόν και με δύο μικράς άκρας μύστακος άνω των χειλέων της. Εις τους λογισμούς της, συγκεκριαλιούσα όλην την ζωήν της, έβλεπεν ότι ποτέ δεν είχε κάμει άλλο τίποτε ευμή να υπηρετή τους άλλους. Όταν ήτο παιδίσκη, υπηρέτει τους γονείς της· όταν υπανδρεύθη, έγινε σκλάβα του συζύγου της - και όμως, ως εκ του χαρακτήρος της και της αδυναμίας εκείνου, ήτο συγχρόνως και κηδεμών αυτού· όταν απέκτησε τέκνα, έγινε δούλα των τέκνων της· όταν τα τέκνα της απέκτησαν τέκνα, έγινε πάλιν δουλεύτρια των εγγονιών της».

Να συγκρίνετε τη ζωή της γριας - Λούκαινας με αυτήν της γριαίας Χαδούλας.

³ «... σημαδιακός κι αταίριαστος είναι» θα πει γι' αυτόν η γρια - Λούκαινα. Η ύπαρξη του βοσκού υπηρετεί διπλή λειτουργική σκοπιμότητα. Πρώτα-πρώτα η μουσική του έχει μοιραία επίδραση στο αθάο θύμα. Ακούγοντάς την η Ακριβούλα νυχτώθηκε κι έχασε τον προσανατολισμό της. Αλλά, εκτός από αυτό, ο συγγραφέας θέλησε με το βοσκό να αντιθέσει το 'φαιδρόν ποιμενικό άσμα' του με το 'πένθιμο μοιρολόγν' της Λούκαινας'. Γ. Παγανός, *Η νεοελληνική πεζογραφία (θεωρία και πράξη)*, τ. Β', Κώδικας, 1993, σ. 123.

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Να καταγράψετε τις εικόνες του διηγήματος και να τις συσχετίσετε με το βαθύτερο νόημα του διηγήματος.
2. Η μυθιστορηματική ικανότητα του Παπαδιαμάντη βρίσκει την έκφρασή της στην ηθογραφία. Προσδιορίστε τον όρο «ηθογραφία» και προσπαθήστε να καθορίσετε τα ηθογραφικά στοιχεία του διηγήματος.
3. Να ξεχωρίσετε τις ιδιωματικές λέξεις του διηγήματος και να εξηγήσετε την προέλευσή τους.
4. Πώς πετυχαίνει ο συγγραφέας να καταστήσει τη γρια - Λούκαινα τραγική ύπαρξη;
5. Ο Ζαν Μορεάς χαρακτηρίζει το «Μοιρολόγι της φώκιας» σαν το αριστούργημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Να σχολιάσετε αυτή τη θέση λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο, τη σύλληψη και την τεχνική του διηγήματος.
6. Προσπαθήστε να αποτυπώσετε σ' ένα κείμενο 200-300 λέξεων το πορτρέτο του σκιαθίτη δημιουργού, λαμβάνοντας υπόψη την εικόνα που δίνει ο Βάρναλης:

«Συνήθιζε να κάθεται έξω από το καφενείο της Δεξαμενής, στο πίσω μέρος, δίπλα στο μικρό παραθυράκι του τζακιού. Από το παραθυράκι έπαιρνε το καφέ του ή ζητούσε φωτιά ν' ανάψει το τσιγάρο του ή ζητούσε εφημερίδα. Μακριά απ' όλους τους πελάτες, απομονωμένος, σταύρωνε τα χέρια του, έγερνε δίπλα το ιερατικό του κεφάλι και βυθιζόταν στα δημιουργικά του ονειροπολήματα...»

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΥΝΘΕΤΙΚΩΝ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

1. Να μελετήσετε το διήγημα του Παπαδιαμάντη «Πατέρα στο σπίτι»⁴ και να εντοπίσετε ομοιότητες και διαφορές ως προς το ήθος των ηρώων με το «Μοιρολόγι της φώκιας».
2. Να προσδιορίσετε τη λειτουργία των φυσικών στοιχείων στη σκηνή του πνιγμού της Ακριβούλας με τη βοήθεια του κειμένου του Οδ. Ελύτη που ακολουθεί⁵:

«Μια απέραντη συμπόνια, πιο χτυπητή ακόμα στην περίπτωση της Ακριβούλας, όπου πια οι άνθρωποι, έτσι κι αλλιώς, χωρίς ίσως να το θέλουν, παρουσιάζονται αδιάφοροι για το χαμό της μικρούλας, που βυθίζεται μέσα στα κύματα τη στιγμή που ίσα ίσα βυθίζεται κι ο ήλιος· ενώ το μοιρολόι για έναν τέτοιο χαμό αναλαμβάνει να το πει μια φώκια, μια απλή, συμπονετικά φώκια, και κανείς άλλος. Εδώ θαυμάζει κανείς τις σκηνοθετικές ικανότητες του διηγηματογράφου. Παρουσιάζει την ανθρωπότητα να λειτουργεί εξακολουθητικά σαν μια μηχανή άψυχη: ο βοσκός παίζει το σουραύλι του, η γρια-Λούκαινα, φορτωμένη την αβασταγή της, ανεβαίνει στο μονοπάτι, κι η γολέτα βολτατζάρει στο λιμάνι. Συνεχώς η δυσπιστία προς την ασφάλεια που μπορεί να προσφέρει το έδαφος των ανθρωπίνων είναι -και με πολύ έντονο τρόπο- αναπτυγμένη στον Παπαδιαμάντη· αλλά και το πάτημα του άλλου του ποδιού στα πέραν του κόσμου τούτου, πολύ σταθερό. Η επί γης ευτυχία είναι μια στιγμούλα, και η στιγμούλα αυτή ένα σκαλοπάτι για να περάσεις από το άλλο μέρος, το μέρος του θανάτου.»

5. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

⁴ Κ.Ν.Λ. Β΄ Λυκείου, σσ. 185-189.

⁵ Οδ. Ελύτη, «Η μαγεία του Παπαδιαμάντη», *Εν Λευκώ*, εκδ. Ίκαρος, σσ.79-80.

Κριτήριο για ωριαία γραπτή δοκιμασία

(45 λεπτά περίπου)

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:

ΤΑΞΗ: ΤΜΗΜΑ:

ΜΑΘΗΜΑ: Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, «**Το μοιρολόγι της φώκιας**»

ΗΜΕΡ/ΝΙΑ:

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Περιγράψτε τη γρια - Λούκαινα μέσα από τις εκδηλώσεις της (κατά την πορεία της προς τη θάλασσα, την αφήγηση των αναμνήσεών της και κατά την επιστροφή της).

.....
.....
.....

Μονάδες 4

2. Προσδιορίστε πού αναφέρεται:
α) το μοιρολόγι της γρια - Λούκαινας και
β) το μοιρολόγι της φώκιας

.....
.....
.....

Μονάδες 4

3. Με ποιο τρόπο καταφέρνει ο συγγραφέας να μετατρέψει τη φώκια σε «μορφή» που εκφράζει τον ανθρώπινο πόνο;

.....

.....
.....

Μονάδες 4

4. Σε ποιο σημείο του διηγήματος γίνεται φανερή η τραγική ειρωνεία που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας και τι πετυχαίνει μ' αυτήν;

.....
.....
.....

Μονάδες 4

5. Ποιος προβληματισμός του συγγραφέα εκφράζεται στους στίχους στο τέλος του διηγήματος;

.....
.....
.....

Μονάδες 4